



## Besnijdenis

### Pieter I Claeissens 1559

Olieverf op paneel, ruitvorm,  
52 × 52,6 cm (zonder lijst),  
114,6 × 114 cm (met originele lijst)  
Londen, The Royal Collection  
HM Queen Elizabeth II, RCIN  
404667

*Inscripties:* 'O Jesu bloet ghesturt  
in hu besnidinghe / Gheft bogharts  
vruchten ewighe v[er]blidinghe'  
(op de banderol); 'Was aernoudt  
boghart te lef / fynghe cuenink  
van rethorike. / duen ph[il]lip[s]  
cuenink in spaingien huwiede / met  
de dachter van frankerike' (op de  
originele lijst).

*Ondertekening:*<sup>1</sup> Op het paneel  
werden waarschijnlijk eerst met  
een liniaal de rechte lijnen voor  
het ruitvormige kader getekend en  
met een passer de cirkels van de  
omranding getrokken, deze laatste  
lopen door onder het aapje. Daarna  
werd de voorstelling ondertekend  
in een materiaal dat vloeibaar lijkt  
en mogelijk aangebracht is met een  
pen. Vormen werden getekend en  
modellering spaarzaam aangeduid  
met parallelle arceringen. Bij  
het uitwerken in verf vonden  
nog wijzigingen plaats, de meest  
opmerkelijke is te vinden bij de  
banderol die eerst smaller was en  
waarvan de uiteinden aan weers-  
zijden anders waren voorbereid.  
Links in de compositie doen een  
verticale rechte vorm en een halve  
boog daarboven vermoeden dat een  
architecturaal element was gepland  
achter of in plaats van de geknielde  
man met baard. De diagonaal op  
het linker wapenschild was in de  
ondertekening enigszins gebogen  
en hoger geplaatst. Er zijn enige  
overeenkomsten in lijnvoering  
en arceringstype met de stijl van  
Pieter I Claeissens. —MW

*Herkomst:* Collectie graaf Joseph  
von Rechberg; in 1816 van hem  
gekoofd door prins Ludwig Kraft  
Ernst von Oettingen-Wallerstein;  
verworven door prins Albert,  
prins-gemaal, als onderdeel van de  
Oettingen-Wallersteincollectie.

*Literatuur:* Gruner 1848, cat. 90;  
Waagen s.d., cat. 75; Buckingham  
Palace 1909, 45; Campbell 1985,  
109-111; De Vos 1986, 292-294.

Op een ruitvormig paneel is de besnijdenis van Christus weergegeven. Vier priesters omringen het kind, terwijl Jozef en Maria – de laatste in gebed verzonken – en twee andere toeschouwers op de achtergrond blijven. Links knielt de opdrachtgever met in zijn hand een houten staf en op zijn hoofd een kroon. Dankzij het opschrift kan hij geïdentificeerd worden als Aernoudt Boghart, koning van de rederijderskamer in Leffinge in 1559, ten tijde van het huwelijk van Filips II met Elisabeth van Frankrijk. Het wapenschild van Filips II siert de bovenzijde van het paneel. Het wapenschild van Boghart, dat later werd overschilderd, was links weergegeven, en dat van het Brugse Vrije, waartoe Leffinge behoorde, zien we rechts. Het aapje op de voorgrond is een vrije ontlening aan het wapenschild van de Leffingse rederijderskamer, die De Jesusten heette.<sup>2</sup>

De rederijderskamer was dus vernoemd naar de zoon van God, die het onderwerp van de verering was en daarom ook werd weergegeven in het wapenschild. Hoewel reeds bij de annunciatie voorspeld, kreeg Jezus zijn naam pas bij de besnijdenis. Voor Boghart was de keuze van de thematiek voor dit blazoens zeer vanzelfsprekend.<sup>3</sup> Op de banderol wordt verwezen naar de besnijdenis en het plezier dat Boghart hoopte dat men van zijn pennenvruchten zou hebben.<sup>4</sup> Zoals Samuel Mareel elders in dit volume aantoonde, werden dit soort ruitvormige blazoens vaak in opdracht gegeven door de nieuwe koning van een rederijderskamer, om de plaats van samenkomst te sieren. De iconografie van dit paneel sluit goed aan bij deze functie.

Dit schilderij werd aan Pieter Pourbus toegeschreven tot Dirk De Vos in 1986 terecht suggereerde dat het door Pieter I Claeissens werd gemaakt.<sup>5</sup> Uit de jaren 1550 zijn verschillende werken van Pourbus gekend en deze compositie lijkt inderdaad voor hem wat simpel en stijf. Dat blijkt ook wanneer het paneel uit de Royal Collection vergeleken wordt met andere besnijdenissen in de *Taferelen uit het leven van Christus* (cat. 39), de *Van Belletriptiek* (cat. 31) en de *Damhoudertriptiek* (afb. 35).<sup>6</sup> De toeschrijving aan Pieter I Claeissens wordt ondersteund door een vergelijking van de figuren met die op andere

van zijn werken. Het portret van Boghart toont de geprononceerde ogen die kenmerkend zijn voor Pieter I, evenals een voorliefde voor rijkelijke details zoals de edelstenen en het edelsmeedwerk. De priester rechtsvoor lijkt in de handgebaren en fysionomie – ondanks de bollere oogleden – erg op de raadgever rechts naast de farao in *Mozes vertrappelt de kroon van de farao* (cat. 14). Ook de linker figuur in het deurgat in de achtergrond vertoont overeenkomsten met deze raadgever uit het schilderij in Toronto. Het hergebruik van modelkoppen komt in het oeuvre van Claeissens veelvuldig voor.<sup>7</sup> De ondertekening van het werk geeft minder aanwijzingen. De systematische werkwijze van Pourbus ontbreekt evenwel en het zoekende lijnenspel en de parallelle arceringen komen beter overeen met Pieter I Claeissens' werkwijze. In ieder geval is de ondertekening te moeilijk te interpreteren om stellige uitspraken te doen. —AVO

1. In 2013 maakte Tager Stonor Richardson IRR-opnamen.
2. Zie voor het embleem [www.dbnl.org/tekst/\\_gen001gent01\\_01/\\_gen001gent01\\_01\\_0005.php](http://www.dbnl.org/tekst/_gen001gent01_01/_gen001gent01_01_0005.php), geraadpleegd 15 juli 2017. In 1529 kreeg de kamer van Leffinge toestemming van de hoofdkamer van West-Vlaanderen om een devies – 'Altoos doende' en een wapenschild te voeren. In dit wapenschild waren een aapje met een banderol, een Christuskind met een orbe en de Heilige Geest in de vorm van een duif opgenomen; zie Campbell 1985, 110.
3. Campbell 1985, 110.
4. Volgens Campbell slaat deze tekst mogelijk op zijn kinderen (Campbell 1985, 110), maar De Vos weerlegt dit; De Vos 1986, 294.
5. De toeschrijving werd voor het eerst gedaan in de catalogus Buckingham Palace 1909, 45. Zie voor de nieuwe toeschrijving aan Pieter I Claeissens De Vos 1986, 294.
6. Campbell 1985, 109-111.
7. Zie de bijdrage van Dewilde en Van Oosterwijk in dit volume.